

Խմբագրատան հասցէ՝

Պէյրուս. Նահր Իպրահիմ փ.,
Թեքէան Կեդրոն, 2-րդ յարկ, ԺըմմէյզիԵրեւան. Մամուլի շէնք, Հիմնական
Մասնաշէնք, 2-րդ յարկ, 213ա,
Արշակունեաց 2

Զորեքշաբթի 28.09.2022

85րդ Տարի, թիւ 95 (22,565)

1500 Լ.Ո. / 8 Էջ

© zartonkadl@gmail.com

+961 1 444225
+961 81 306 447www.zartonkdaily.net
facebook.com/zartonkdaily

P.O.BOX 11-617 Beirut-Lebanon

Տեսանկիւն

Ձրի Պանիրը Միայն Թակարդին Մէջ Կը Գտնուի

Ձրիակերութեան մշակոյթ զարգացուցած եւ կենցաղային, ապահովական թէ քաղաքական բնագաւառներէ ներս միշտ ուրիշին ապաւինող մեր ազգին զաւակները, որոնց թիւը այսօր այնքան ալ փոքր չէ դժբախտաբար, պէտք է լաւ հասկնան, որ «Ձրի պանիր կարելի է գտնել միայն թակարդին մէջ»:

Հետեւաբար մերթ բարեսիրական հաստատութեան մը կամ բարերարի մը, մերթ պետական պաշտօնեայի մը, մերթ կուսակցութեան մը կամ մէյ մը արեւելեան, մէյ մըն ալ արեւմտեան պետութեան մը վստահիլը, միշտ ուրիշին ապաւինող ու ձրիակեր հաւաքականութիւն մը կը ստեղծէ:

Ուրիշին ապաւինող մարդիկ միշտ կը կարծեն, որ այդ ուրիշը ստիպուած է իրենց հոգալու, կամ իրենց օգնութիւն կը ստանան կամ խոստումը ունին ստանալու՝ իրենց աղուոր աչքերուն սիրոյն: Մինչ իրականութիւնը այն է, որ տուողը միշտ ակնկալութիւն մը ունի, որուն գինը շատ յաճախ թանկ կը նստի տուեալ անձին կամ հաւաքականութեան վրայ:

Այս իմաստով դաժան է մեր ժողովուրդին իրավիճակը՝ քաղաքական ու տնտեսական տագնապ ապրող Լիբանանէն մինչեւ իր սահմանները վտանգուած Հայաստան...:

ՍԵԲԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Հայկական Լուրեր

Չոհուածներու Ճնողները Գիշերած են «Եռաբլուր»ի Մէջ

Չոհուած գինձառայողներու ծնողները 26 – 27 Սեպտեմբերի լուսնոյ գիշերը «Եռաբլուր» գինուորական պանթէոնը մնացին որպէսզի առաւօտեան թոյլ չտան իշխանութեան ներկայացուցիչներուն եւ յատկապէս Նիկոլ Փաշինեանին մտնել «Եռաբլուր» պանթէոն:

Ծնողները 44-օրեայ պատերազմի միակ մեղաւորը կը համարեն Նիկոլ Փաշինեանը եւ կը պահանջեն որ ան չգայ եւ ծաղիկներ չխոնարհէ իրենց որդիներու շիրիմներուն:

Յիշեցնենք, որ 21 սեպտեմբերին ծնողները կրկին «Եռաբլուր» էին՝ Նոյն պահանջով: Կարմիր եւ սեւ պերթաւորներու կողմէ զոհուածներու ծնողները բռնի ուժով բերման ենթարկելէ ետք, իշխանութեան ներկայացուցիչները, այնուամենայնիւ կարողացած են այցելել «Եռաբլուր»:

Յիշեցնենք, որ երէկ լրացաւ 44-օրեայ պատերազմի մեկնարկի 2-րդ տարեկիցը, որուն ընթացքին կառավարութեան ռեւէ անդամ չհամարձակեցաւ այցելել «Եռաբլուր»:

Լիբանանեան Լուրեր

Իշխանութիւնը Կը Խաբէ Ժողովուրդին

Պետական պիւտճէին առնչուած թեմայով, պետական երեսփոխան Փոլա Եագուպեան հետեւեալը յայտարարեց. «Առաջարկուող պետական պիւտճէն իսկական աղետ մըն է, որ պիտի յանգի առաւել սղանդ երկրին համար, իսկ լուծումը մարդոց համար ընկերային ապահովութեան ցանց ապահովելն է, և այս իշխանութիւնը կը խաբէ բոլոր լիբանանցիները»:

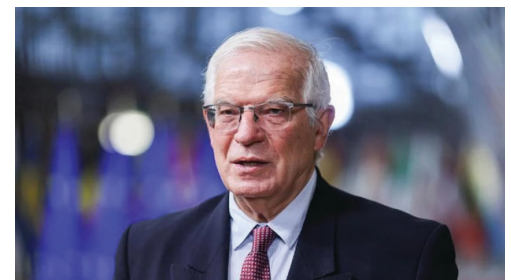
Նշենք, որ Եագուպեան երէկ կայացած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին անդրադարձաւ Լիբանանի ու լիբանանցի յուզող զանազան հարցերու:

Միջազգային Լուրեր

Պետք է Լուրջ Վերաբերինք Փութինի Կողմէ Հնչեցուած Սպառնալիքներուն

Եւրոպական միութեան դիւանագիտութեան ղեկավար Ժոզեփ Դորեյ յայտարարած է, որ Ռուսիոյ Դաշնութեան Նախագահ Վլատիմիր Փութինի միջուկային սպառնալիքներուն պէտք է լուրջ վերաբերիլ: Այս մասին ան ըսած է BBC-ին տուած հարցազրոյցին մէջ:

Անոր խօսքով՝ Ռուսիոյ Դաշնութեան մէջ զօրահաւաքի մասին յայտարարութիւնն ու Լուկաշենքի, Տոնցքի, Խերսոնի եւ Զապորոժիէի մարզերու մէկ մասը բռնակցելու փորձերը «վտանգաւոր պահ են»:

«Ռուսական բանակը յայտնուած է անկիւնը, իսկ Փութինի արձագանգը՝ միջուկային զէնքի կիրառման սպառնալիքը, շատ վատ է»,- ըսած է Դորեյ: Ան նշած է, որ Ռուսիոյ մէջ խաղաղութեան ձեռքբերումը պէտք է տեղի ունենայ՝ պահպանելով երկրի տարածքային ամբողջականութիւնն ու ինքնիշխանութիւնը, այլապէս ապագային Նորէն պատերազմ պիտի ըլլայ: Ինչ կը վերաբերի Փութինի՝ միջուկային զէնք օգտագործելու հնարաւոր պատրաստակամութեան մասին յայտարարութիւններուն, դիւանագետը նշած է, որ Ռուսիոյ Նախագահի սպառնալիքներուն պէտք է լուրջ վերաբերիլ: «Երբ մարդիկ կ'ըսեն, որ «սա պլէֆ չէ», պէտք է անոնց լուրջ վերաբերիլ»,- եզրափակած է ան:

Յիշեցնենք, որ Ռուսիոյ Նախագահ Վլատիմիր Փութինը չորեքշաբթի մասնակի զօրահաւաքի վերաբերեալ հեռուստաուղերձը ավարտելէ ետք ըսած է, որ հաւատում է երկրի քաղաքացիներու աջակցութեան:

«Անոնք, որոնք կը փորձեն մեզ սպառնալ միջուկային զէնքով, պէտք է իմանան, որ քամիի վարդը կրնայ շրջուիլ նաեւ իրենց ուղղութեամբ»,- ընդգծած է պետութեան ղեկավարը:

«Մեր պատմական ավանդոյթի, մեր ժողովուրդի ճակատագրի մէջ է, որ դէմ դնենք անոնց, որոնք կը ձգտին համաշխարհային տիրապետութեան, որոնք կը սպառնան մասնատել եւ ստրկացնել մեր Հայրենիքը, մեր երկիրը»:

Շաբ. Էջ 02

Հայկական Լուրեր

44-օրեայ Պատերազմի Նահատակներուն Նուիրուած Յուշակոթող՝ Ստեփանակերտի Յուշահամալիրին Մէջ

Ստեփանակերտի յուշահամալիրին մէջ կանգնեցուած է «Լուսօ խորան» խորագիրով յուշակոթող՝ նուիրուած Արցախեան երրորդ պատերազմին Նահատակուած հերոսներու յիշատակին: Ըստ «Արցախպրես»-ի՝ այս մասին տեղեկացուցած է Ստեփանակերտի քաղաքապետի առաջին տեղակալ Սամուէլ Ղուկասը: «44-օրեայ պատերազմին Նահատակուած հերոսներու Եղբայրական գերեզմանոց-պանթէոնի կառուցման եւ տարածքի բարեկարգման աշխատանքները սկսած են 2021 թուականի Ապրիլին: Այս ընթացքին կառուցուած են հենապատեր, իրականացուած՝ սպիկապատում եւ այլ աշխատանքներ: Արդէն տեղադրուած են մեր Նահատակներուն շիրմաքարերը: Նախա-

գիծին համաձայն՝ տարածքը բարեկարգուած ու կանաչապատուած է՝ ապահովելով լուսաւորման համակարգով: Շինաշխատանքները արդէն աւարտած են», - ըսած է Ս. Ղուկասը, եւ աւելցուցած, որ շինարարական աշխատանքները կատարած են «Էլնարտի», «Կապաւոր» եւ «Պանտ» ՍՊ ընկերութիւնները, իսկ յուշակոթողին կառուցումը՝ «Գաբրո» ՍՊԸ-ն:

Միջազգային Լուրեր

Պետք է Լուրջ Վերաբերինք Փութինի Կողմէ Հնչեցուած Սպառնալիքներուն

Սկիզբը Էջ 01

Մենք հիմա ալ այդ կ'ընենք: Եւ այդպէս ալ պիտի ըլլայ: Կը հաւատամ ձեր աջակցութեան», - եզրափակած է Փութին:

Ան ըսած է, որ Ուաշինկթըն կը մղէ Զինեւ ռազմական գործողութիւնները Ռուսիոյ տարածք տեղափոխել, արդէն կը կիրառուի միջուկայինի սպառնալիք:

Ռուսիոյ Նախագահը բացատրած է, որ խօսքը ոչ միայն Արեւմուտքի կողմէ խրախուսուող Չապորոթիէի աթոմակայանի գնդակոծման մասին է, որ յղի է միջուկային աղետի վտանգով, այլեւ ՆԱՌՕ-ի առաջատար երկիրներու որոշ բարձրաստիճան ներկայացուցիչներու՝ Ռուսիոյ

դէմ զանգուածային ոչնչացման զենքի՝ միջուկային զենքի կիրառման հնարաւորութեան ու թոյլատրելիութեան վերաբերեալ յայտարարութիւններու մասին:

«Անոնց, որոնք իրենց թոյլ կու տան նման յայտարարութիւններ Ռուսիոյ վերաբերեալ, կ'ուզեն յիշեցնել, որ մեր երկիրն ալ ունի ոչնչացման տարբեր միջոցներ, իսկ որոշ բաղադրիչներով աւելի ժամանակակից, քան ՆԱՌՕ-ի երկիրներինը: Եւ եթէ մեր երկրի տարածքային ամբողջականութիւնը վտանգուի, մենք, անշուշտ, կ'օգտագործենք մեր ձեռքի տակ եղած բոլոր միջոցները Ռուսիան եւ մեր ժողովուրդը պաշտպանելու համար», - ըսած է Փութին:

Կը Հրաւիրեմ Ֆրանսան՝ Եւրոպական Եւ Միջազգային Կառոյցներու Հետ Մեծ Շարժում Սկսելու Հայաստանի Համար. Ֆրանսացի Պատգամաւոր

Ֆրանսայի սենատի անդամ Վալերի Պուլայէն իր դիմատետրեան էջին Հայաստանին աջակցելու կոչ ըրած է: «Կը հրաւիրեմ Ֆրանսան եւրոպական եւ միջազգային կառոյցներու հետ մեծ շարժում սկսելու Հայաստանի համար: Ռուսիոյ կողմէ յարձակման ենթարկուած Ուքրաինայ եւ Ատրաբեյճանի կողմէ յարձակման ենթարկուած Հայաստանի միջեւ երկակի չափանիշներ չեն կրնար

ըլլալ», - գրած է քաղաքական գործիչը՝ կցելով #SaveArmenia եւ #StandWithArmenia հեշթէկները: Յիշեցնենք, որ 13 սեպտեմբերին Ատրաբեյճանի՝ Հայաստանի նկատմամբ ռազմական յարձակման հետեւանքով հայկական կողմն ունի աւելի քան 200 զոհ եւ անհետ կորսուած: Ատրաբեյճանի զօրքը կը շարունակէ գտնուիլ ՌԴ ինքնիշխան տարածքին մէջ:

Պատմութեան Մէջ Այսօր

Էլիա Զաքան

Էլիա Զաքան (անգլերէն՝ Elia Kazan, իսկական անուն մականունը՝ Էլիաս Զաքանճիօղլու, 7 Սեպտեմբեր 1909, Կոստանդնուպոլիս, Օսմանեան Կայսրութիւն - 28 Սեպտեմբեր 2003 ԱՄՆ, թատրոնի եւ շարժապատկերի արմատներով յոյն ամերիկացի բեմավար, թատերագիր եւ արտադրող: Օսքարի եռակի եւ Ռսկեայ Կրօպուս քառակի դափնեկիր:

Էլիա Զաքանը ծնած է 1909-ին Պոլսոյ մէջ յոյն առեւտրականներու ընտանիքի մէջ: 1913-ին անոր ընտանիքը տեղափոխուած է Միացեալ Նահանգներ եւ բնակութիւն հաստատած Նիւ Եորքի մէջ, ուր անոր հայրը կը զբաղէր գորգերու վաճառքով: Մասաչուսեթսի քոլեճներէն մէկը աւարտելէ ետք կ'ընդունուի Ելսքի համալսարանի թատերական արուեստի բաժանմունքը:

1930-ականներուն արդէն կը սկսի աշխատիլ Նիւ Եորքի թատերախումբներէն մէկուն մէջ, իբրեւ բեմավար: 1934-էն սկսեալ շուրջ 2 տարի Էլիա Զաքան ԱՄՆ-ի համայնավար կուսակցութեան գաղտնի անդամ էր:

Արդէն 1940-ի սկիզբէն Զաքան կը համարուէր Նիւ Եորքի ամենէն յայտնի թատերական բեմավարներէն մէկը: Ան նաեւ կը խաղար թատրոնի մէջ («Սպիտակ Խալաթներով Մարդիկ», «Լեֆտին Սպասելով», «Ճոնի Ճոնսոն», «Ռսկէ Տղան», «Լիլիթ» եւ այլն): Ստացած է թատրոնի հեղինակաւոր Թոնի մրցանակ:

1940-ականներուն վերջաւորութենէն Զաքան կը սկսի նկարահանել նաեւ ֆիլմեր, սկիզբը քանի մը կարճ վաւերագրական ֆիլմեր, ապա նաեւ լման գեղարուեստական ֆիլմ: Անոր արդէն առաջին մեծ աշխատանքներէն մէկը՝ 1947-ին նկարահանուած «Զենտլմեյսական Համաձայնութիւն» ֆիլմը մեծ յաջողութիւն կ'ունենայ արժանանալով 3 Օսքարի, որոնց մէջ նաեւ Զաքան կը ստանայ իր առաջին Օսքարը լաւագոյն բեմավար անուանակարգին մէջ: Մէկ Օսքար եւս ան կը ստանայ 1954-ին նկարահանուած «Նաւա-

հանգիստին մէջ» ֆիլմին համար (ֆիլմը կ'արժանանայ 8 Օսքարի, ինչպէս Օսքար Լաւագոյն Ֆիլմի Համար): Միւս նշանաւոր շարժապատկերի աշխատանքներն են «Յանկութիւն» տրամվայը, «Դրախտէն Արեւելք»-ը, «Վայրի Գետը», «Տիկնիկ»-ը, «Ամերիկա, Ամերիկա»-ն եւ այլն: Անոր վերջին աշխատանքը շարժապատկերի մէջ դարձաւ 1976-ին նկարահանուած «Վերջին Մագնատը» թատերգութիւնը՝ հոլիւուտեան շարք մը յայտնի դերասաններու մասնակցութեամբ:

Էլիա Զաքան մասամբ վատ համբաւ ձեռք բերաւ 1952-ին՝ յետաքննութեան յատուկ մարմիններու յայտնելով իր համայնավար գաղափարակից ընկերներու մասին տեղեկութիւններ: Յետաքննութեան պատճառով անոր գաղափարակից դերասաններէն 8 հոգի յայտնուեցան, հոլիւուդեան սեւ ցուցակին մէջ եւ անոնց ասպարեզը աւարտեցաւ: Այդ արարքը շատ շարժապատկերի գործիչներ չներեցին, մասնաւորապէս 1999-ին, երբ անոր կը յանձնուէր պատուաւոր Օսքար շարժապատկերի մէջ ունեցած մեծ աւանդի համար, ներկաներէն մէկ քանին (Նիք Նոլթի, Էտ Հարիս) հրաժարեցան ծափահարել անոր, իսկ ոմանք ալ (Սթիւըն Սփիլպըրկ, Ճիմ Բերրի) կը ծափահարէին նստած տեղէն: Իսկ Ֆրանսացի դերասան Ժիլ Տասսենը առարկութեամբ հանդէս եկաւ անոր պատուաւոր Օսքար յանձնելու համար, որ նոյնպէս յայտնուած էր այդ սեւ ցուցակին մէջ:

Էլիա Զաքան երեք անգամ ամուսնացած է: Մահացած է 2003-ին Նիւ Եորքի մէջ 94 տարեկանին:

Օտար Բարքեր

ԳԵՈՐԳ ԶԵՕՇԿԵՐԵԱՆ
«Զարթոնք»ի երեց Աշխատակից

Ամերիկայի Անհերթա Օրենքը՝ Անչափահասներու Նկատմամբ . . .

Այս պարագային՝ անչափահաս կը նկատուի բոլոր անոնք որոնք տակալին տասնութ տարեկան չեն եղած: Ուրեմն տարիքներու նկատմամբ հետեւեալ տուեալները սահմանուած են սահմանադրութեամբ:

- Վիճակահանութեան տոմսակ գնելու համար՝ պէտք է որ ըլլաս 18 տարեկան:
- Գարեջուր, սիկարէթ կամ զէնք գնելու համար պէտք է որ ըլլաս 21 տարեկան:
Հիմա անցնինք մեր բուն նիւթին: Փաստելու համար որ վերոյիշեալ օրենքի տրամադրութիւնները ամէն տեղ չեն գործադրուիր, անուանի լրագրող մը հետեւեալ առաքելութիւնը կը յղանայ եւ զայն գործադրութեան կը դնէ:

Բայց ի՞նչ է այդ գաղտնի առաքելութիւնը, հիմա թոյլ տուէք որ բացատրեմ: Ան կը համոզէ 13 տարեկան Վործինիա Նահանգի բնակիչներէն Ճէք Ռիքոյի մայրը, որ իր մանչ զաւակին հետ միատեղ զանազան գնումներ կատարելու՝ արշաւի մը ձեռնարկէ:

Անոնք Նախ կ'երթան խանութ մը՝ ուր Ռիքո կ'ուզէ գարեջուր գնել: Վաճառորդը հը հարցնէ տղուն տարիքը՝ եւ երբ կ'իմանայ թէ 13 տարեկան է, կը մերժէ ծախել: Յաջորդաբար անոնք կ'երթան վիճակահանութեան տոմսակ գնելու, սիկարէթ գնելու եւ պոռնկագրութեան պարբերաթերթ գնելու՝ սակայն բոլորէն ալ կը մերժուի Ռիքոն:

Վերջապէս կարգը կու գայ զէնք գնելու եւ մեր հերոսը Ռիքո (տես նկարը, մէջտեղի մանչն է ան) առանց հարց ու փորձի եւ շատ դիւրութեամբ կը գնէ 0.22 inch (5.6 mm) caliber կապարի մեծութիւնը ունեցող զէնք: Անշուշտ այս առուտուրը տեղի կ'ունենայ զէնքերու ցուցասրահէ մը, եւ ոչ թէ զէնք ծախելու արտօնութիւն ունեցող խանութ մը:

Սակայն կարելորդ այս պատմութեան մէջ այն է որ պատանիի մը համար՝ անելի հեշտ է զէնք գնել, քան սիկարէթ եւ կամ գարեջուր . . .

Բարեբախտաբար մեր ճարպիկ թղթակիցը՝ Ռիքոյի մայրը օժտած էր լուսանկարչական գաղտնի մեքենայով մը, անանկ որ ամէն ինչ նկարահանուած ըլլալով՝ կը դառնար վաւերագրական ապացոյց: Պատիւս արժանաւորին!

Նորածնութեանց Երկիրը . . .

Այո, Ամերիկեան Նորածնութեանց Երկիրն է: Հոս է որ ամէն տարօրինակութիւն եւ ապիկարութիւն ծնունդ կ'առնեն եւ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ թռիչք առնելով՝ կը տարածուին ամենուրեք:

Բոլորս ալ լաւ գիտենք որ գրպանները կը գետեղուին շապիկներու եւ կամ տաբատներու վրայ: Այդ գրպանները շատ գործնական են որամապանակներու, թաշկինակներու եւ կամ բքիջային հեռաձայններու համար: Կիներու պարագային, այդ պիտոյքները կը գետեղուին ձեռքի պայուսակներուն մէջ: Իսկ ի՞նչ է գրպաններու Նորածնութիւնը: Հիմա թոյլ տուէք որ բացատրեմ: Դիտեցէք կցուած նկարը եւ պիտի տեսնէք թէ գրպաններ գետեղուած են գուլպաներու վրայ . . . Է՛հ, ուրիշ տեղ չմնաց!

Առաւել, գովազդը կը յայտարարէ թէ սա լաւագոյն նուէրն է Հայրերու տօնին առիթով՝ որ կը գուզադիպի Յունիս 19, 2022-ին: Հիմա նայինք թէ ի՞նչ կ'արժեն հրապարակ իջած՝ այդ Նորագոյն գուլպաները: Անոնց գոյգը կը ծախուի 15-24 տոլարի, նայած թէ արտադրողը ով է:

Բայց զիս մտահոգող հարցը հետեւեալն է, արդե՞ք գործնական են անոնք: Ի՞նչ պիտի դրուի հոն, որ չկրնար ուրիշ գրպանի մը մէջ դրուի: Իսկ եթէ դրամ դրած են հոն, որքա՞ն գործնական է շուկայ երթալ եւ ապրանքին գինը վճարելու համար, ծով եւ գուլպայի գրպանէն հանել դրամը!

Նորածնութիւնը նորութեան սիրոյն պէտք չէ որ ըլլայ, այլ՝ գործնական ըլլալուն համար: Սակայն ամերիկայի մէջ, այդ բոլորը կապուած է դրամի հետ: Այսինքն՝ եթէ դրամ կը շահիս Նորութիւն մը մէջտեղ բերելով, հազար ապրիս քեզի եւ յաջողութեան լաւագոյն մաղթանքներ ու վերջ:

Ի՞նչ է Անկախութիւնը Ներկայ Մեր Ժամանակներուն Մէջ

ՏԻԳՐԱՆ ԳԱՐՈՅԵԱՆ

Պետութիւններու անկախութիւնը պատմական կամային կամ պատահական իրադարձութիւններու արդիւնքը ըլլալու կողքին, առաւելաբար երկար ու բարդ իրադարձուող գործընթացներու ալ հետեւանք է:

Ժողովուրդները-ազգերը հին դարերէն սկսեալ իրենց բարձրագոյն ու ընդհանուր ապրելաձեւի տնօրինումն ու կիրառումը տեսած են անկախ ըլլալու մէջ: Թագաւորութիւններ, Էմիրութիւններ, Կոմսութիւններ, Նոյնիսկ կրօնամիաբանութիւններ ձգտած են անելի ու անելի անկախանալու (կեդրոնէ մը, ուժէ մը, աշխարհագրութենէ կամ քաղաքական իրավիճակէ մը) եւ Նոյն ամենաբարձր անկախութեան աստիճանը տեղ մը անելով հող նուաճելու եւ որեւէ թագաւորութեան-պետութեան համար կայսրութեան ու գերութի վերածումի մէջ կը կայանայ, ինչ որ Նոյն քաղաքական կառոյցներու աճման ու ընդլայնման տրամասնութենէն կը բխի ինքնին: Բոլոր ուժերը կը փորձեն մեծացման հասնելու եւ ոչ միայն քաղաքական օրենքով, այլ Նոյնիսկ թուաբանութեամբ այդ օրինաչափ կրնայ համարուիլ (այն պարզ կարգավիճակով, որ կ'ըսէ թէ. ուժը ուժ չէ եթէ անելի չարմատաւորուի կամ նուազագոյնը չօգտագործուի տեսաբար): Անկախութիւնը Նախկին դարերուն շատ անելի դժուար էր, քան 20-րդ դարուն, նկատի առնելով հոս զուտ քանակական կողմը: Նախկինին քիչ էին պետութիւններու քանակը եւ միջազգային քաղաքական բեմի վրայ անելի տեղ կը գրաւէին մեծ կայսրութիւններն ու ուժերը: Նոյն ժողովուրդներու քանակը առարկութեան չդարձնելով հոս, որեւէ ազգ-ժողովուրդ եթէ կայացած է եւ այսպէս կոչած՝ պատմականօրէն իւրացուցած է իր ճակատագիրը, իքնաբերաբար այդ ազգը անելի հակուած է պետութիւն կազմելու, անկախ Ներկայիս մեծ թիւով պետութիւններու եւ մեծ թիւով ազգերու գոյութեան:

Մեր Ժամանակներուն մէջ եւ յատկապէս Համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն եւ միւնչէն հիմա 200-ի հասաւ անկախ պետութիւններու թիւը, միաժամակ ըստ ՄԱԿ-ի, կայ ոչ անկախ անելի քան 2000 ազգեր ու մեծ թիւով ալ աշխարհագրական միաւորներ-Նահանգներ կամ մարզեր: Անկախութիւնը հին դարերուն մեծ մաքառումի արդիւնք էր եւ առանց խորանալու հին պատմական հսկայական պատերազմներու եւ սպանդներու մէջ (կրօնական կամ ուրիշ շղարշներով ըլլան անոնք), որոնք վերացուցած են ազգեր. Նոյն արմատացած ու կայացած ազգերը ապրած են դարձ դար ու կրցած են իրենց ներուժն ու կարողութիւնը մարմնաւորել ու կենսաւորել:

Ներկայ դարուն տուեալ երկրի մը անկախութիւնը ինքնին ներազգային մաքառման արդիւնք ըլլալու կողքին՝ մեծ հաշուով կախեալ է մէկ կողմէ միջազգային կարգ կանոնի եւ զայն ապահովողներու կամքէն, իսկ միւս կողմէ միջազգային յարաբերութիւններու ընթացիկ ու ակամայ ուժային-կամային իրողութիւններէն: Բնականաբար, պետութիւններու անկախութեան բովանդակութիւնը իրաւագիտական ու պատմական արդարադիտական ցուցանիշներով տարբեր են. Մալթայինը չի նմանիր Լիւքսեմպուրկինին ունեցած անկախութեան, կամ Սինկափուրինը՝ Փերույինին, Գերմանիայինը Պելժիայինին... եւ այլն: Ներկայ դարուս եւ մանաւանդ 2022-ին միաբեւեռ համարուած աշխարհին մէջ Ամերիկայի Սիացեալ Նահանգներուն հակառակորդ համարուած պետութիւնները յարաբերաբար անելի յետամնաց են ու չգարգացած: Անոնց անկախութիւնը, եթէ այսպէս ըսած, լիակատարօրէն չէ համարկուած արդի ու զարգացած աշխարհին հետ, ակամայաբար նուազ դարձած է այդ մէկը, ինչքան ալ Նոյն այդ յետամնաց ու աղքատ պետութիւնները իրենց զիրենք համարեն անելի ազատ ու չենթարկուող: Պարզ այն պատճառով որ գիտութիւնը, տնտեսութիւնը, Նոյնիսկ ռազմարդիւնաբերութիւնը տեսա-բանական արժէքներ չեն, այլ գործնական ամենօրեայ իրականացող համակարգեր: Դարձեալ առանց խորանալու պատճառահետեւանքային անհերթելութեան մը մէջ, կ'արժէ մատնանշել, որ եթէ գիտութիւն կ'արտադրես, հզօր տնտեսութիւն ու ռազմարդիւնաբերութիւն ունիս, չես կրնար անելի անկախ չըլլալ:

Ներկայիս մանաւանդ փոքր անկախ երկիրներու անկախութիւնը կրնայ քննութեան նիւթ դառնալ եւ համարուիլ շատ կախեալ, բայց ընդհանուր մեր Ներկայ բայց ու գերհամարկուող աշխարհին մէջ Նոյնիսկ մեծ երկիրներու եւ պետութիւններու անկախութիւններն ալ կրնան տարբեր բացատրութիւններու առարկայ դառնալ: Ազգային իմաստով, ի հարկէ, սեփական մշակոյթի, քաղաքականութեան, հաւատալիքի-հաւատքի եւ տասնեակներով կեանքի-ապրուստի մանրամասնութիւններու կիրառումը անկախութեան դրսեւորումներէն են, բայց շատ արագ զարգացող աշխարհին մէջ կախեալութիւններն ու իրականացող կամ ինքնաբերաբար իրականացող համաշխարհայնացումը տեղ մը կը հարթէ բոլոր անջատուածութիւնները:

Շար. Էջ 07

Մշակութային Արձագանգ

Սփիւռքի Մրցունակ Գիտական Կեդրոնները Այլընտրանքային Անհրաժեշտ Թթուածին

Փրոֆ. ԱՐԱ ՍԱՅԵՂ

Ստորել յօդուածը ամբողջութեամբ լոյս տեսած է ընթացիկ տարուան Յունիսի երկրորդ կիսուն, Երեւանի մէջ հրատարակուած՝ «ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ԸՆԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԵՅԻ ԱՎԱԳԱՅԱՏԵՍԻՍԻ Սփիւռք, Ի՞նչ Բարեփոխել եւ Ինչպէ՞ս Վերակազմակերպել» խորագրեալ հատորին մէջ, խմբագրութեամբ՝ Փրոֆ. Արա Սայեղի եւ Շաքէ Մանկասարեանի (ԶԱՐԹՆԵՐ 5 Յունիս 2022), <https://zartondaily.net/2022/07/06/apagay-atesil-spiwrky/>

Դ. Սփիւռքի գիտահետազոտական հայկական ենթակառոցները

21-րդ դարու համաշխարհային եղելութիւնները, համամարդկային զարգացման իրողութիւնները՝ գիտական, արհեստագիտական եւ հասարակական առաջընթացներու լոյսին տակ, հայկական Սփիւռքի հրատապ մարտահրաւերները՝ Սփիւռքի գոյաւորումը, կայունութիւնը, սերնդափոխութիւնը ու մանաւանդ շարունակականութիւնը (Sustainability) կը դարձնեն վիճարկելի, **եթէ հիմնաւորուած եւ զուգորդուած չըլլան գիտական ենթակառոցներով:**

- Ակներեւ իրականութիւն է, որ հայ Սփիւռքը միայն սովորական թիւ չէ, եկեղեցիներու, դպրոցներու կամ ազգապատկան հաստատութիւններու ցանց չէ, բայց այսօր **պէտք է պեղել թիւերու լեզուն, վերլուծել եւ տարբադարձել հայ Սփիւռքի բաղադրիչներու թիւերու խորքը, անոնց ներուժի կառոյցը, հեռանկարները:**

- Թիւերու լեզուն չի հպատակիր զգացումներու, նախասիրութիւններու եւ մանաւանդ բարձրագոյ մեր ազգային լոգունքներուն, որոնք ընդհանրապէս խափուսիկ են, ճապաղ ազգայնական եւ հրապարակային աղմկարար ճառեր են, մէկ խօսքով ապաշնորհ քարոզչութիւններ եւ ընդհանրապէս՝ խօսոյթ են, որոնց դիմաց նոր սերունդի խորտակիչ մասը անդրդուելի է, ականջները խուլ կը ձեւացնէ:

- Գիտական եւ մանաւանդ թիւերու տրամաբանութիւնը սարսափ կը պատճառէ, վիճելի չէ, տիւնամիջ եւ փոփոխական է, թիւերէն մեկնելով կարելի է լուծումներու նախաբան մը դիտարկել, տուեալներու հիմք մը ունենալ, ելքի մը առաջին հանգրուանին հասնիլ, ուստի ծրագրելու ենթահող ունենալ, տուեալ պայմաններուն մէջ ըստ

Խմբագրութեամբ՝
Փրոֆ. Արա Սայեղ եւ Շաքէ Մանկասարեան

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Ընկալուածէն
Դեպի Ավագայատեսիլ Սփիւռք

Ի՞նչ Բարեփոխել
եւ Ինչպէ՞ս
Վերակազմակերպել

Երեւան
2022

կարելոյն ճիշդ կողմնորոշուելու եւ օգտաբեր քայլեր ձեռնարկելու:

- Սփիւռքի մարտահրաւերները ծանր ազդած են եւ կ'ազդեն հայ մարդուն վրայ, որով մեր վերլուծումներու մօտեցումը, քննական դատողութիւնը ընդհանրապէս եղած է **մակերեսային տեսաբանութեամբ, յուզական եւ ընդհանրապէս զգացական մօտեցումով, հեռու տրամաբանական ըմբռնումէն:**

- Ազգային շահերու հանդէպ թուական է մեր մօտ բաղդատական եւ հեռատես դատողութիւնը, չըսելու համար անգոյ է **խմացական եւ քննական մտածողութիւնը, գիտական գործելաոճի չափորոշիչները, գիտական քննադատական խոհականութիւնը՝** հիմնականօրէն պէտք է օգտագործել գիտութեան, արհեստագիտութեան, ուսողութեան ոլորտներու ենթակառուցումները միաժամանակ այդ գիտական ենթակառոցին կապերու տարալուծումը հայկական լինելութեան եւ անոր շարկապումը հայ ինքնութեան հետ, որպէս գործնական գործընթացի բաղկացուցիչ եւ բաղադրիչ հիմնական

մասնիկներ: Արժէ յիշեցնել, որ Սփիւռքի մեր լինելութեան գլխաւոր նժարներէն մէկը մեր գիտական մկաններու կարծրութեամբ եւ տոկոսութեամբ պէտք է սահմանուին:

- Երեւանի մէջ 2017-ին լոյս տեսած Սփիւռքի նախարար՝ Զրանուշ Յակոբեանի «Հայկական Սփիւռքը յարափոփոխ աշխարհում» գիրքին մէջ կեդրոնականով Սփիւռքի դրական կարողականութեան վրայ կը յիշէ՝ «Այսօր աշխարհի հարիւրէ աւելի երկիրներու մէջ հայ Սփիւռքէն ներս կան գործող 107 հայագիտական կեդրոններ, կան նաեւ 637 մշակութային կեդրոններ, 30 թանգարաններ, գրադարաններ, արխիւներ, կը գործեն հայկական 727 եկեղեցիներ, մատուռներ եւ վանքեր: Սփիւռքի մէջ ներկայութիւն են 30 հազարէ աւելի հայկական կազմակերպութիւններ, շուրջ 300 լրատուամիջոցներ եւ եկեղեցական հօգոր ցանց»: Բայց նոյն հեղինակը չի յիշեր, որ վերջին 50 տարուայ մէջ Սփիւռքի մէջ փակած ենք աւելի քան 231 դպրոց, եւ նման ուրիշ ոչ խրախուսիչ թիւեր: Հեղինակին նշած թիւերը հպարտութեան եւ պատուի զգացում կրնան ներառել, տպաւորութիւն մը տալով որ այդ թիւերը կրնան անփոփոխ եւ յաւերժական ըլլալ:

- Հայագիտական կեդրոններու մասին խօսելով ան կ'առաջարկէ ստեղծել «հայագետներու համահայկական ընկերակցութիւն» եւ «հայագիտութեան նուիրուած միջազգային գիտաժողովներ ու քննարկումներ կազմակերպել» եւ «Հայաստանը դարձնել հայագիտութեան միջազգային կեդրոն»: Ան կ'ընդգծէ ըսելով, որ հայերը մեծ ներդրում ունին համաշխարհային քաղաքակրթութեան մէջ: Հայ ժողովուրդը աշխարհին տուած է բազում հռչակաւոր գիտնականներ: Անգնահատելի է Սփիւռքի մէջ հայերու գիտական ներդրումը յատկապէս բնագիտութեան, քիմիագիտութեան, մեքենաշինութեան, բժշկագիտութեան, տիեզերագիտութեան, օդանաւաշինութեան, ռազմական, բարձր արհեստագիտութեան եւ այլ գիտութիւններու զարգացման բնագաւառներուն մէջ: Վերջին բաժինը կրկնակի հպարտութեան առիթ մըն է, համադրումի կը միտի քան վերլուծումի, պարզապէս բնութագրում մըն է առանց մեկնութեան,

ակնկալելի էր մեկնաբանել, թէ այդ գիտական մտքի ներուժը ինչպիսի՞ գործնական դերակատարութիւն ունեցաւ կամ ունի Սփիւռքի հաւաքական յառաջդիմութեան, հայապահպանումի ամրապնդման եւ համահայկական գերխնդիրներուն լուծումներ գտնելու, կամ ծառայելու մէջ:

- Սփիւռքի մէջ վերոյիշեալ հայագիտական կեդրոնները, որոնք կ'իրականցնեն կրթական եւ հետազօտական ծրագիրներ, որոշակի դեր եւ նշանակութիւն ունին հայութեան համար, որոնցմէ կարելի է յատկապէս առանձնացնել՝ հայապահպանութեան, հայ քաղաքակրթութեան տարածումի, հայ համայնքներու մէջ մանկավարժական ուսումնակրթական, ուսուցչական կազմերու վերապատրաստումի եւ համայնքային ազգային գործիչներ պատրաստելու, հայագիտութեան զարգացումի, պայքարելու հակահայկական քարոզչութեան դէմ, հայ եւ այլ ժողովուրդներու միջեւ գիտամշակութային կապերու ամրապնդման եւ խորացումի, կիրառական հետազօտութիւններու իրականացումին (քաղաքական, տնտեսական եւ այլ բնոյթի)... եւ այլն: **Բայց կարելի է հարց տալ՝ այս բոլորի կողքին Սփիւռքի մէջ քանի՞ զուտ գիտահետազոտական հայկական կեդրոններ ունինք:** Պէտք է մատնանշել որ կան նաեւ այնպիսի արտաքինով հայագիտական բայց կեղծ դիմագիծով կեդրոններ, որոնք կեդրոնացած են միայն հակահայ արշաւներ եւ շահեր իրականացնելու, կեղծարարութիւններ մշակելու: Հակահայ քարոզչութեամբ զբաղող կեղծ հայագիտական կեդրոններ են Թուրքիոյ եւ Ազրպեյճանի մէջ:

Ե. Սփիւռքի գիտահետազոտական կեդրոններու դերը
Համոզումով պէտք է հաւատալ, որ հայապահպանումի ազգային պարունակի գերագոյն արժեքը հանդիսացող հայերէն լեզուի անժխտելի դերին եւ զայն կենսունակ պահելու հանդէպ բարձր գիտակցութեան կողքին, սփիւռքահայութիւնը իր մշակութային եւ ազգային կառոյցներու եւ **հայագիտական կեդրոններու զուգահեռ խիստ կարիքը ունի ժամանակակից գիտական ճարտարապետումի:**

Շաք. Էջ 05

Մշակութային Արձագանգ

Սփիւռքի Մրցունակ Գիտական Կեդրոնները Այլընտրանքային Անհրաժեշտ Թթուածին

Սկիզբը Էջ 04

Երիտասարդ գիտական մարդու-
ծով մնանուած գիտաուսումնա-
սիրական կառոյցներու, **հայ
գիտական մտաւորականու-
թեան ներուժը համապարփա-
կող հարթակներու, ցանցային
դրուածքներու պարունակին:**

Սփիւռքի հայ գիտական կառոյց-
ներու ներկայութեան նպատակը
պէտք է ըլլայ տրամադրել ստեղծա-
գործական մտքի լայն տարածք մը,
ի շահ համահայկականին
ներգրաւելու եւ ներառելու
**Սփիւռքի ցրուած հայ գիտական
մտքի պաշարը հանդիսացող
հայ գիտնականներու ներուժը:**

Հայ գիտական կարողականու-
թեան եւ ուժականութեան
համախմբումը, հայ մտային եւ
մասնագիտական պաշարին
տրամադրելու մեծ հարթակ մը:
**Կամրջելու, կեդրոնացնելու,
մէկտեղելու անոր գիտական
հմտութիւնը, փորձառութիւնը
եւ զառիթափէն սրարշաւ սլա-
նայու դէպի ստոյգ գիտական
կատարներ:**

Ազատօրէն եւ անկաշկանդ
ուսումնասիրելու ժամանակակից
աշխարհի նորագոյն գիտական
թեմաներ, ակադեմական եւ
հասարակագիտական ուսումնա-
սիրութեան մակարդակով, լուծելու
բարդ մարտահրաւերներ՝ օգտա-
գործելով ստեղծագործական եւ
քննադատական մտածողութիւնը:

Հնարաւորութիւնը ունենալով նաեւ
ժամանակին հետ պահելու
աւանդական արուեստներու եւ
արհեստներու համար եռաչափ
ձեւաչափերով ծրագրակազմերու,
օգտուելով բազմաճիւղ գիտական
մեր մտքի ցիրուցան պաշարներէն:
Հայ տնտեսագէտներէն, գիտնա-
կաններէն՝ լազերային (laser),
ռոպոթաշինութեան (robotics),
օրհասական իրավիճակներու
կառավարման կամ ճգնաժամային
արհեստագիտութեան (Risk engi-
neering) եւ մանաւանդ հակաճգնա-
ժամային ծրագիրներ մշակելու կամ
իրականացնելու մասնագիտու-
թիւնները, վերականգնումի ուժա-
նիւթի աղբիւրներու (Renewable
Energy sources) հետ աղերս
ունեցող կանաչ ճարտարա-
րուեստները (green technologies),
բազմաղբիւր կամ խառնածին
ուժանիւթի համակարգերու (Hybrid
energy systems) կազմուածքները,
կենսոլորտային խնդիրներու
համապարփակ վերլուծութիւնները

(Comprehensive analysis of environ-
mental issues), ուժանիւթի
պահեստանոցները (Energy storage
systems), իմաստուն ցանցերը
(smart networks), քիմիագիտու-
թեան, ֆիզիքական քիմիա-
գիտութեան, տեղեկագիտական
ոլորտը, արհեստագիտական
բանականութիւնը եւ թուային
արհեստագիտութիւնը, նիւթա-
գիտութիւնը (materials sciences),
կենսագիտութեան (Biology) ճար-
տարագիտութիւնը, մանրա-
կենսաբանութեան, ծինաբանու-
թեան, կենսաքիմիագիտութեան,
մայքրո, նանո արհեստագիտու-
թեան բնագաւառները, ինչու չէ
նաեւ այդ բոլորը տնտեսութեան
հետ շաղկապող տնտեսական,
ֆինանսական ճգնաժամները (risk)
դիմագրաւող ոլորտներ, ինչպէս
նաեւ աւանդական արուեստներու
եւ արհեստներու համար զանա-
գան բնագաւառներու բազմաշերտ
մասնագիտութիւնները: Նման
գիտական կառոյցներ, որոնք կը
բաւարարեն շահաւետ հայկական
եւ միջազգային շուկայի տնտե-
սական չափորոշիչները եւ
պահանջները, ունին հայկական
դրամագլուխներու շահադիտա-
կան ստեղծարար լայնածիր մրցակ-
ցութիւններ:

Բնականաբար այդ հետազոտու-
թիւններու կիրառութիւնը պիտի
ծառայէ համայն հայութեան, շաղա-
պելու Հայաստանի գիտական
կառոյցներուն հետ: Հիմնականօ-
րէն հայրենիքի նմանօրինակ
գիտահետազոտական կեդրոննե-
րու հետ համագործակցութիւններ
մշակելով: Դիմակայելու համար հայ
ազգի առջեւ ծառացած ժամանա-
կակից գիտական հրատապ
հիմնախնդիրներու լուծման գործ-
նական ուղիներ մշակելով՝ նախա-
պէս վերհանելով այդ խնդիրներու
առաջացման պատճառներն ու
հանգամանքները:

1. Նման գիտական նորարար
հետազոտական կեդրոններ
Սփիւռքի մէջ գոյցէ անյայտ են կամ
քիչ են, ուստի կը կարօտին ուշադիր
հոգածութեան, աւելի հետեւողական
խնամքի: Կարծէ այստեղ յիշել՝ Ա)
ԱՐՓԱ հիմնարկը «Վերլուծութիւն,
հետազոտութիւն եւ ծրագրաւորում
Հայաստանի համար» «Analysis
Research & Planning For Armenia
ARPA»: Հիմնարկը հիմնադրուած է
1992-ին Լոս Անճելէս, Զալի-
ֆորնիայի մէջ իրբէւ շահոյթ չիե-
տապնդող կազմակերպութիւն:
ԱՐՓԱ-ի փորձագետները որպէս

խորհրդատու կը ծառայեն Հայաս-
տանի հասարակական կազմա-
կերպութիւններուն՝ գիտական,
կրթական եւ զանազն ոլորտներու
մէջ : Բ) Հայաստանի գիտութեան
եւ տեխնոլոյիաներու (արհեստա-
գիտութեան) հիմնադրամը
(Foundation for Armenian Science
and Technology, FAST) հիմնա-
դրուած 2016 ին: Գ) Ընթացիկ 2022
տարուան յունիսի վերջը Վենետիկի
Սուրբ Ղազար վանքին մէջ իր
անդրանիկ համագումարը ունեցած
է «Հայ մշակութային եւ գիտական
ընկերակցութիւն» (The Armenian
Society of Fellows - ASOF) նոր
հարթակը: ԱՍՕՖ գիտական
ասպարէզներու մէջ աշխատող
ցանց մըն է, իբրեւ ապաքաղաքա-
կան ոչ կրօնական, շահոյթ
չիտաւարող կազմակերպութիւն:
Հարթակը կը համախմբէ սփիւռքէն
եւ Հայաստանէն գիտնականներ,
մասնագէտներ: Դ) «Գիտուժ»ը,
Հայաստանի գիտութեան զարգաց-
ման աջակցող նախաձեռնութիւնը,
որուն առաջադրութիւնն է՝ «Հզոր
գիտութիւն ուժեղ պետութիւն»,
իբրեւ գիտութեան պատկանող
դրոյթներու մշակման թել ու
թիկունք կանգնող նախաձեռնու-
թիւն:

2. Վերոյիշեալ նման գիտա-
կան մրցունակ ենթակառոյցներով
կեդրոններ, հարթակներ կը պար-
փակեն, կը շաղկապեն Սփիւռքի
բազմազանութիւնն ու զայն
ընկալելու տարբերութիւնները, կը
կամրջեն հայ գիտական մարդուժը,
կը ժողովեն Սփիւռքի գիտաշխա-
տողներու ցրուածութիւնը, կը
միացնեն բազմաբնոյթ ներ-
սփիւռքեան բաժանումները եւ
կարեւոր նշանակութիւն կ'ունենան
գիտական հիմքերով հասութեաբեր
համագործակցութեան, օգտաբեր
եւ նորարար գիտական ուղիներ
մշակելու, ուրուագծելու թիրա-
խային ժամանակակից գիտական
ուղղութիւններ, նորարար տես-
լականներ եւ մասնաւորաբար
կ'ամրապնդեն հայաստանեան
գիտական կեդրոններու հետ
գիտահետազոտական կապերը եւ
համագործակցելու հնարաւո-
րութիւնները, միացեալ ծրագիրներ
իրականացնելու նաեւ միջազգային
առաջատար գիտական կեդրոն-
ներու հետ:

3. Բնականաբար գոյութիւն
ունին զանազան գիտական մակար-
դակի դրամաշնորհներ, որոնցմէ

օրինակի համար կարելի է
շահագործել երկար տարիներու
վրայ ծաւալած գիտական դրա-
մաշնորհներէն (Grants) եւ կամ
երկրի մը արդիւնաբերութեան հետ
կապուած Եւրոպական Միութեան՝
փոքր, միջակ գիտական ձեռնարկու-
թիւններու դրամաշնորհներէն
(Small, medium enterprises, SMEs)
եւ կամ միջազգային գիտական այլ
դրամաշնորհներէն: Այս մարզին
մէջ կարողացած են Հայաստանի
Հանրապետութեան նպաստել SME
ի ծրագրի մը, իմ համեստ օգնու-
թեամբ 2015 թուին:

2. Սփիւռքի նորարարական ներուժի գիտական ցուցիչները

Վստահաբար բարձրաձայն կոչերով
եւ հրապարակումներով, գիտական
հմտութեամբ եւ ունակութիւննե-
րով մրցունակ մասնագէտներու
մասնակցութեան կարիքը ունինք
ներսփիւռքեան եւ համայնական
կեանքին տարբեր ոլորտներու մէջ:
Դարձեալ կարելի է հարց տալ՝
լուսարձակի տակ առնուած են
երիտասարդ գիտնականներու
թիւի եւ որակի պաշարը
հարստացնելու եւ բազմացնելու
անյապաղ հնարաւորութիւնները,
նոր տաղանդներ վերհանելու,
կլանելու, ներառելու անհրաժեշտու-
թիւնը, **Նկատի ունենալով անոնց
առանցքային դերը Սփիւռքի
վերակազմակերպման գործ-
ընթացին մէջ:**

Խորհրդային Հայաստանը
երկրորդն էր գիտնականներու
թիւով եւ գիտական արդիւնքներով
խորհրդային Ռուսաստանէն ետք:
1980-ականներուն մէկ միլիոն
բնակչութեան հաշուարկով
Հայաստանի մէջ կար 6400-էն
աւելի գիտնական: Ներկայիս այդ
թիւը մօտ 1100 է, իսկ աշխարհի
միջինը՝ 4000-էն աւելի է: Նոյն
ժամանակահատուածին գիտու-
թեան ֆինանսաւորումը կը կազմէր
Հայաստանի համախառն ներքին
արդիւնքի 2,54 տոկոսը, որ
տնտեսական համագործակցու-
թեան եւ զարգացման կազմա-
կերպութեան (OCED) անդամ
պետութիւններու այսօրուայ միջի-
նէն բարձր էր, իսկ ներկայիս
Հայաստանի մէջ այդ ցուցանիշը
0,23 տոկոսի սահմաններու մէջ է:
Բայց բացի քանակէն մենք նաեւ
որակի, գիտական արդիւնաւետու-
թեան խնդիր ունինք Հայաստանի
մէջ:

Ի՞նչ Կ'ընենք, Ի՞նչ Զըրինք՝ Հայրենիքին Տեր Մնալու Համար, Կամ՝ Կը Սպասուի Պարտութիւնը Մերժող Ղեկավարը

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

«Պատմութիւնը հանդիպումն է կամքի մը եւ դէպքի մը», ըսած է իր երկրին պարտութիւնը մերժած Զօրավար Շարլ տը Կոլ:

Դէպքեր միշտ եղած են եւ պիտի ըլլան: Անոնց հանդիպման պատրաստ հզօր կամք պէտք է, հրապարակէն չքշուելու համար:

Հայաստան եւ հայութիւն կը սպասեն այդ կամքը, որ երէկ ԱՐԱՄ էր: Այսօր չկայ այդ կամքը եւ ազգը կը խարխափէ: Բայց մինչեւ ե՞րբ կրնայ խարխափել, եւ ո՞ր առաջանորդուելու համար: Կը հպարտանանք, որ հինգհազարամեայ պատմութիւն ունինք: Յետոյ ի՞նչ...

Ի՞նչ ունինք, ի՞նչ պահած ենք: Ի՞նչ չենք կրցած պահել, եւ մանաւանդ՝ ինչո՞ւ: Այսօր ֆրանսական ելեկտրոնային լրատուամիջոց մը խորագրած էր. l'Arménie en danger de mort... Հայաստան մահուան վտանգի մէջ...

Կացութիւնը տեսնելու եւ ըմբռնելու համար միթէ՞ ուրիշի կարծիքին կարիք ունինք: Բայց կը շարունակենք քաղաքականութիւն խաղալ, ինքնագոհութեամբ այս կամ այն դահլիճին մէջ գտնուած ըլլալու ինքնացուցադրութեան կամ մեծերու հետ ձեռք թօթուելու «անմահացման» գունաւոր լուսանկարներ կը գետնէնք կայքերու վրայ, շարունակելով մնալ լուսանցքային վատուած քաղաքական դերակատար, որ իր ցանկութիւնները իրականութիւն համարելու ինքնախաբէութեամբ կ'ապրի, գունաւոր նկարներ փռելով համացանցի անսահմանութեան բաց պաստառին վրայ: Հպարտութիւն: Կամ մեծխօսիկութեան հանդէս կը կազմակերպենք, առանց խորհելու, որ առակի կաւէ կուծ ենք երկաթ կուծերու կողքին...

Չենք ուզած ՄԻԱՅՈՒՄՈՎ երկաթ կուծ դառնալ: Անցեալի եւ ներկայի եղածի, յաճախ չեղածի հպարտութիւնը բաժակաճառի խօսք է, եթէ պատմութենէն չենք ժառանգած ներկան լուսաւորող իմաստութիւն, որ տպաւորիչ եւ յուզող գեղահունչ բառերէն եւ աղմուկէն աւելին է, տարբեր որակ եւ տարողութիւն ունի: Այսինքն՝ տէր ըլլալ, ըլլալ շարունակութիւն:

Երբեմն պէտք է մտածել, որ տարբերութիւն մը կայ հպարտութեան եւ սնահամոզութեան միջեւ: Երկրորդը վնասակար փուչիկ է, որ կը սնանի դատարկաբանութեամբ, որ կը խնկարկէ թագաւորը, Նոյնիսկ երբ ան մերկ է... Յիշել Հանս Անտերսընի պատմութիւնը...

Որքա՞ն յուզուած ենք եւ յուզած, կրկնելով, որ պարտուած ենք, բայց բարոյապէս յաղթած... Յանձնառութիւն չպահանջող քաղաքական հակա-իմաստութիւն, որ մեզ բերած եւ հասցուցած է հոն՝ ուր որ ենք:

Հիմա պարտութիւններ կը գումարենք, բայց բաց օդին մէջ ենք, խօսքերով եւ պատկերներով կը սաւառնինք մէկ կէտէ միւսը, լուսանկարները որպէս յաղթանակի եւ վերականգնումի իրականութիւն եւ ինքնահաստատման փաստ համարելով եւ ներկայացնելով, երբ անգոր ենք թու՛մք կանգնելու ներխուժողին դիմաց, կը գոհանանք զանազան լեզուներով ներքին սպառման ծառայող լրատուութեամբ, ըսելով որ թշնամին հատեց սահմանը եւ ունեցանք այսքան զոհ...

Թշնամին չհատեց սահմանը: Եթէ սկսէինք ըսելով, որ մենք թոյլ տուինք, մենք բացակայ էինք եւ թշնամին հատեց սահմանը: Այս կ'ըլլայ իրատեսական առաջին քայլը, որ կը տանի վերականգնումի:

Ի՞նչ ըրինք եւ ի՞նչ չըրինք, որպէսզի թշնամին չհատէ սահմանը եւ չունենանք զոհեր: Հարցումը պէտք է տանիլ իւրաքանչիւր յարկի տակ: Ուղղել իւրաքանչիւր փողկապաւորի, մեծերու ձեռքեր թօթուելով երջանկացողի:

Ուժը միշտ շրջանցած է բարոյականը եւ եղած է իրաւունքի պատուանդանը: Ազգերու փոխյարաբերութիւններուն եւ ժողովուրդներու անցեալ եւ ներկայ պատմութեան մէջ, բարոյական ճառը անարդարութիւն, ոճիր եւ իրաւագրկումներ շարելու ծառայած է, միսթարութիւններու միակողմանի եւ յանձնառութիւն չպահանջող անգորներու մենաւոր հաճոյք: Այսպէս է մեզ յուզող ցեղասպանութեան ճանաչումներու կրկնուող դիպաշարը, որ եթերին մէջ կը խաղցուի: Տեղ մը եղա՞ծ է ճանաչման յաջորդող քայլ: Պահանջած ենք որ ճանաչման յաջորդէն արդարութիւն եւ հատուցման վճիռ: Սակտութեամբ քաղաքականութիւն չի խաղցուիր:

«Բարոյապէս յաղթեցինք»-ը ի՞նչ ապահոված է մեր ժողովուրդին, պահա՞ծ

Է մեր հայրենի հողը, որպէսզի ազգը տոկայ եւ տեւէ, տեւաբար արեան գին չվճարէ: Ինչպէս ըսած եմ, տեւաբար շեղքի վրայ մնացած ենք, բայց՝ գոհ, քանի որ միսթարուած ենք հաւատալով, որ դեռ ողջ ենք:

Հայրենիքին տիրութիւն կրցա՞ծ ենք ընել:

Մեր պարտութիւններուն եւ ձախողութիւններուն պատճառը միշտ փնտռած ենք մեզմէ դուրս:

Մեծ իրատեսութիւն եւ քաջութիւն կը պահանջէ պատճառները նախ փնտռել մեր մէջ: Պատմութեան դաս եւ ուղիղ ըմբռնում եւ քաղաքականութիւն շփոթածենք երեւելիապաշտութեան եւ դիրքապաշտութեան հետ, բոլոր տեսակի ազգակերտման աշխատանքները կատարած ենք սիրողական ոճով, ամաթեօրիզմով: Քաղաքական կոչուած բանակցութիւնները ոսկեղէն առիթ համարած ենք կալուած գնելու Հայաստանէն դուրս եւ երջանկանալու... շոփիկներով...

Քաղաքականութիւնը, մեր պարագային աւելի յստակ ըլլալու համար, ազգ եւ հայրենատէր ըլլալու եւ մնալու համար, բարոյականութիւն է, գեղեցիկ խօսք եւ յուզումներ, փուչիկ են, երբ կը բացակային ուժը եւ անոր լրացուցիչ՝ յանձնառութիւնը եւ կազմակերպութիւնը: Եթէ այս հասկցած ըլլայինք՝ առանց ճապկումի եւ խուսանաւելու ուժի ստեղծման հետամուտ եղած կ'ըլլայինք, չէինք գինովար խորհրդանշական իրադարձութիւններու «պատմական» յիշատակութեամբ, ինչպէս՝ «առաջին Երկիրը որ քրիստոնէութիւնը ընդունած է որպէս պետական կրօն»... Ծափահարած ենք բարձր խօսողները, պոռտախօսները, տպաւորիչ տարազները: Պատահած է, որ մի ոմն բեմբասաց ըսէ, թէ «այսօր ալ կ'լլցուցինք», կամ երբ ամբողջ կ'ըսէր «ի՛նչ լաւ կը խօսի, մարդ բան չի հասկնար», «կարելոր» ըլլալու համար ճառ խօսած ենք՝ ուրիշի գաղափարներով եւ խօսքով, բեմ բարձրանալու հաճոյքին անձնատուր ըլլալով: Այսպէս ապրած ենք եւ այսպէս կը շարունակենք: Յակոբ Պարոնեանի «Աբիսիողոմ»ը գերաճած է

Հազար հինգ հարիւր տարի առաջ տեղի ունեցած «Աւարայր» տօնեցինք, հպարտութեամբ պոռալով, որ «պարտուեցանք, բայց բարոյապէս յաղթեցինք»: Շարունակեցինք օրօրել եւ օրօրուիլ բարձրաձայնելով՝ «յաղթելու ենք»...

Այսօր ալ ինչպէ՞ս չգիտցանք, որ թուրք-ազերի ներխուժումը կը շարունակուի, վերջնական նպատակ ունենալով Հայաստանի եւ հայութեան վերացումը, ցեղասպանութեան լրացումը: Երտողան կը խօսի իր «եղբայր Ալիեւի մասին»... Այս սպառնալիքին դէմ չմիացանք, ազգի մարդկային, իմացական եւ նիւթական կարելիութիւնները իմաստութեամբ չօգտագործեցինք, մանրուքներով զբաղեցանք: Եւ այդպէս ալ կը շարունակենք: Ոչ ոք հարցուց, թէ Հանրապետութեան միջազգային յարաբերութիւններու մշակման եւ պատրաստութեան մէջ դեր ունեցա՞ծ են պատմաբան ակադեմիկոսները, որոնք անցեալի գիտութեամբ լուսաւորեն քաղաքական ներկան եւ գալիքը: Ինչպէ՞ս սահման կը պաշտպանելու հարցին մասին որոշում կը կայացնեն բանակ չտեսածներ երբ սպայակոյտի քարտէս կարդալ չեն գիտեր: Բանակ եւ պատերազմ հարսանիք չեն գիտցած զանազանել, ինչպէս Հայաստան հաստատուած հաւատաւոր եւ համեստ հայ մը կ'ըսէ, ամէն բան ընդունուած է որպէս «ուտուշ-խմուշ»:

Թշնամիին հին եւ նոր հարուածները մահասփիւռ եղան եւ են, պատճառ եղան մեր կոտորակումին եւ անոր հետեւած տարտղնումին, որ ամէն առիթով շարունակուեցաւ եւ կը շարունակուի: Ո՞ր ղեկավարութիւնը ուզեց եւ փորձեց առաջը առնել յարաճուն սփիւռքին եւ անոր տարածուելով նօսրացման: Այսօր Ազգի թեական թուական զանգուածը սփիւռք է, որ բախտաւոր պարագային համայնք է: Չգիտցանք, չուզեցինք, Հանրապետութիւն, Արցախ եւ Սփիւռք երիցս կոտորակ եւ տարբերակուած «հաւաքականութիւնները», որոնք ներքնապէս ալ շարունակած են եւ կը շարունակեն կոտորակուիլ, միացնել, թէեւ յանկերգի վերածեցինք միացումը, հնարելով զանազան տարազներ: Չարենցի «պատգամը» մնաց ցանկալի դիցուհի: Բարձրախօսի աղմուկ: Վերանկանխացման երեսուն տարիներու հաշուեկշիռին մէջ, Հանրապետութեան իշխանութիւնները, հիները եւ նորերը, «թաւիշ»-ները եւ «նախկիններ»ը, քննադատողները եւ ընդդիմադիրները, ի՞նչ ըրին եւ ի՞նչ չըրին ՄԻԱՅՄԱՆ համար: Միացումը գումարում է, համարանքի եւ կարողութիւններու, ամէն բնոյթի կարողականութիւններու, պոտենցիալներու: Ան բացակայեցաւ:

Միացում չեղաւ ոչ թէ արտաքին պատճառներով, այլ մեր սխալներով:

Տեղի ունեցաւ արտագաղթ: Տեղի չունեցաւ հայրենադարձութիւն:

Համագումար՝ ուժ չեղանք, երբ գիտէինք, որ մեր դրան առջեւ կանգնած էր թշնամին:

Մշակութային Արձագանգ

Սփիւռքի Մրցունակ Գիտական Կեդրոնները Այլընտրանքային Անհրաժեշտ Թթուածին

Շար. Էջ 05-Է

Այդ թիւերու մօտաւոր աղիւսակները եւ Սփիւռքի հայ գիտական մարդու զարգացման ցուցիչները (Index) հասանելի չեն, մշուշի մէջէն արեւին հանել, վերարտադրել պէտք է մասնագետ գիտական մարդու յայդ աղբիւրին ունակութիւնն ու կարողութիւնը:

Գիտական մարդու լի պէտք է հրաւիրել համահայկական կեանքի մէջ ծառայելու, գործօն դերակատարութիւն ստանձնելու: Նկատելիօրէն աւելցած է Սփիւռքի մէջ բնակող հայ մասնագետներուն թիւը, որոնք հետաքրքրուած են, կ'ուզեն մասնակից դառնալ Հայաստանի մէջ գիտութեան ու կրթութեան յառաջընթաց ապահովելու գործին:

Է. Ելքեր - Բանալի Առաջարկներ

Հայկական գիտական մտքի ուժը եւ գիտահետազոտական մարդու թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ գերազանցապէս աւելին է, քան՝ այն տեսանկիւն, որ կը թուի շատերու: Հիմնականը այդ անտեսանելին պէտք է լոյս աշխարհ բերել եւ, ներգրաւել եւ, զօրակցութեան ձեռք երկարել եւ, շահագրգռել եւ մեր համասփիւռքեան կեանքի մէջ գործօն դերակատարութիւն ունենալու համար:

Գործնական ծրագրի մը գլխաւոր բանալի միտքերը կարելի է ամփոփել ստորեւ յիշուած կէտերու մէջ, բնականաբար որոշ ռազմավարութիւն մը մշակելու համար անհրաժեշտ է համալրել զանոնք լրացումներով, խորացումներով, ամբողջացումներով եւ մանաւանդ ճշգրիտ կողմորոշումով, արտահամայնքային ծրագիրներով եւ նախաձեռնութիւններով: Այսպիսով, համասփիւռքեան գիտական կառոյցներով, մենք մեզ ընդառաջ կը դնենք միասնաբար մտածելու, միասնաբար ծրագրելու, միասնաբար պատասխանատուութիւնը բաժնեկցելու եւ միասնաբար կառուցողական, որակեալ գրաւականներով աշխատելու հրամայականին դիմաց: Ծիշդ է որ գիտական կեդրոններու ծրագիր մը այլընտրանքային իմաստալի նշանող մըն է գիտական մտաւորականութիւնը համախմբելու, որ կը կարողանայ հեղինակային դերակատարութիւն ունենալ թարմացած գիտական թթուածինով վերաշնչաւորելու համասփիւռքեան կեանքը: Նման ծրագիր մը ճամբայ հանելու համար, կարելի է սկսիլ շարք մը քայլերով, որոնցմէ հիմնականները կարելի է մատնանշել:

Ա- Սփիւռքի գիտական մտքի պաշարը հանդիսացող մտաւորականութեան ցանկագրում եւ հաւաքագրում, մասնագիտական համասփիւռքեան հայ գիտական մարդու թիւը քարտէսագրում:

Բ- Ստեղծել համահայկական մրցունակ մասնագիտական հարթակներ, համակարգեր, գիտակարգեր, որոնք ձեռնհաս են կազմակերպելու, ուսումնասիրելու դարձելու գիտական նորագոյն պահանջները: Մասնագիտական հմտութեամբ եւ փորձառութեամբ ծրագիրներ մշակելու, ղեկավարելու եւ աջալոյս տալու իրականացնելու զանոնք:

Գ- Հայ գիտական մտքի պաշարը հանդիսացող հայ գիտականները կլանելու եւ այդ հզօրներու լի ներգրաւելու, համախմբելու եւ օղակաւորելու համար ստեղծել եւ կազմակերպել ցանցային քննարկումներու եւ աշխատանոցներու գիտական միջավայրեր, մասնագիտական ցանցեր, խմբաւորումներ:

Դ- Մշակել մասնագիտական հմտութեամբ եւ փորձառութեամբ գիտակազմակերպչական ծրագիրներ, ջանքեր եւ ճիգեր չխնայել, օգտուելու համար Եւրոպական Միութեան եւ այլ միջազգային գիտական գիտահետազոտական դրամաշնորհներէն:

Ե- Գրական, մարդասիրական եւ այլ հիմնադրամներու նման, **Սփիւռքը պէտք ունի գիտական հիմնադրամներու**, որոնք բանաձեւուած են գիտական բժախնդրութեամբ եւ ողջախոհութեամբ, օժտուած են **միջազգային չափանիշներով, մատակարարելու մասնագիտական գիտահամակարգեր**, որոնք պիտի սնանեն նաեւ նոր հայ սերունդներու գիտական մտքի ստեղծարար սլացքներու հեռանկարները, ծրագիրներ որոնք պէտք է **հիմնաւորուած ըլլան ապաքաղաքական եւ հաստատութեանական ռազմավարութեամբ**:

Կը հաւատանք որ «Սփիւռքի տարի» հռչակագիրը յարմարագոյն գործի կոչնակն է: Տալու պահը: Եւ հայը գիտէ, որ ազգաշէն գիտակցութեամբ տալը, նուիրաբերելը զրկանք չէ: **Տալը հրճուանք է, երբ թիրախը հայ ազգի մարդու թիւը, գիտութիւնը ու նիւթութիւնը հզօրացում է, ընդհանրական եւ ապագայատեսիլ շահն է:**

Եթէ համոզուած ենք, եկէ՛ք միասնաբար մտածենք, միասնաբար ծրագրենք եւ միասնաբար գործենք:

Վերջ

Ի՞նչ է Անկախութիւնը Ներկայ Մեր Ժամանակներուն Մէջ

Սկիզբը Էջ 03

Անկախ ըլլալը ներկայիս աւելի կը դրսեւորուի մրցունակ ըլլալու մէջ, իսկ անոր գործադրման ուժգնութիւնը տարբերուող է ցամաքամասեցամաքամաս, կամ նոյնիսկ տարածաշրջանատարածաշրջան: Եւ պէտք է նշել, որ թշնամական

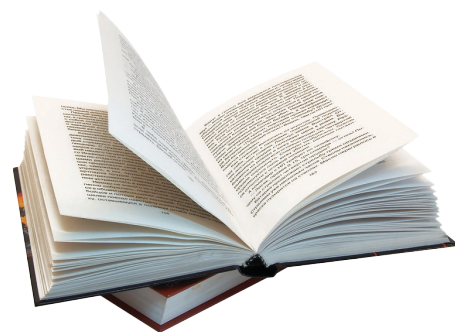
միջավայրով երկիրները ինչքան ալ կախեալ ըլլան մեծ հաշիւներէն ու գերտերութիւններէն, անոնց անկախութիւնը գերագոյնն է իրաւական-իրաւունքային, վաւերական ու արդարամտութեան իմաստով:

«Ժամանակ»/Պոլիս

ԲԱՆ ՈՒ ԳԻՐ

«Ժողովուրդը քեզ ծնեց մաքառման գնով, ծնեց ժամանակին, որպէսզի քո միջոցով երգեր իր ցաւն ու ուրախութիւնը: Այդպիսի անհատներ ժողովուրդը հեշտութեամբ չի ծնում և չի կարող հեշտութեամբ բաժանուել նրանից»:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ
Պարոյր Սեւակի մասին

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՕՐԱՑՈՅՑ

28 2022
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Կրկ Երկ Երբ Զրբ Հնգ Ուրբ Շբթ

				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԼՈՒՍԵԳԵՆՈՎ
(1952)
«Բարեկենդան»

Լիբանանահայ Դպրոց

Մեսրոպեան Վարժարանը Կը Մուլցուի Արեւային Ուժանիւթով Ծրագիրին Հիմնաւոր Մասը Իրականացաւ

Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանը առաջին եւ հիմնաւոր քայլը կատարեց վարժարանի էլեկտրականութեան դրութիւնը ամբողջութեամբ արեւային ուժանիւթով բանեցնելու ծրագրի գործադրութեան ուղղութեամբ:

Մեկտեմբեր 23-ին, վարժարանին photovoltaic համակարգը, որ անցած ամիսներուն կառուցուեցաւ

վարժարանին կից Յովհաննէս Պօղոսեան կեդրոնի տանիքին վրայ, փորձարկուեցաւ յաջողութեամբ: Համակարգը կը բաղկանայ 545wp հզօրութեամբ 170 արեւային վահանակներէ՝ 800 քառ. մետր մակերեսի վրայ եւ կ'արտադրէ օրական 93 kw էլեկտրականութիւն:

Մեսրոպեանի տնօրէն պարոն Կրէկուար Գալուստ յայտնեց, որ ծրագիրը կը հետապնդէ գլխաւոր երկու նպատակներ՝ վարժարանի էլեկտրականութեան ծախսերու նուազեցում եւ շրջակայ միջավայրի մաքուր պահպանում՝ ածխածինի (carbon) արտանետումները նուազեցնելու ճամբով: Ան ըսաւ, որ photovoltaic համակարգի հաստատումը կը հանդիսանայ վարժարանի էլեկտրականութեան սնուցումը ամբողջութեամբ արեւային ուժանիւթով փոխարինելու ծրագիրին առաջին եւ ամենակարեւոր մասը. ներկայ դրութեամբ, տարեկան մօտ

35 մեկաուաթ արեւային ուժանիւթի արտադրութեամբ համակարգը կրնայ իննայել մօտ 28 թոն CO2 եւ որոշակիօրէն նուազեցնել էլեկտրականութեան ծախսերը, իսկ ծրագրի երկրորդ եւ աւարտական մասով, համակարգը պիտի օժտուի լիցքաւորուող բարդերով (lithium batteries), ինչ որ վարժարանի էլեկտրականութեան սնուցումը պիտի դարձնէ էապէս աժան, աւելի ապահով, մեծապէս մաքուր եւ գրեթէ ամբողջութեամբ ինքնավար:

Մեսրոպեան վարժարանի photovoltaic համակարգի կառուցումը իրականացաւ օժանդակութեամբը Electriciens sans frontières կազմակերպութեան, որ կը զօրակցի կանաչ ուժանիւթի արտադրութեան ծրագիրներու, աշխարհի ամբողջ տարածքին: Ծրագիրը աջակցութիւն ստացաւ IECD կազմակերպութեան կողմէ, որ վերջին տարիներուն կը հանդիսանայ Մեսրոպեան Արուեստից վարժարանի ամենակարեւոր գործընկերը՝ կրթական համակարգի զարգացման եւ ենթակառուցուածքի նորոգութեան ծրագիրներուն մէջ:

Մեսրոպեանի տնօրէնը շնորհակալութիւն յայտնեց նշեալ կազմակերպութիւններուն վարժարանի առաւել արդիւնաւետ կառավարման համար եւս նշանակութիւն ունեցող այս ծրագրին օժանդակելուն համար, որ իր բարերար ազդեցութիւնը պիտի ունենայ ինչպէս կրթական ընտանիքին, նոյնպէս եւ շրջակայ միջավայրին վրայ:

**Տեղեկատուական գրասենեակ
Հայ Կաթողիկէ Մեսրոպեան Բարձրագոյն Վարժարանի**

Ի՞նչ Կ'ընենք, Ի՞նչ Զըրինք...

Սկիզբը Էջ 06

Բայց երթելեկեցինք, լուսանկարուեցանք: Տուրիզմը դարձաւ նպատակ եւ զբաղում, նոյնիսկ Եռաբլուր, ուր մարդիկ կռնակի եւ մէջքի ցաւ պիտի ունենան «խոնարհուումներու պատճառով, դիւանագիտա-կան ձախաւերութիւն ըրին Թագուհիի մը դագաղի կողքին փառասիրական լուսանկարումով:

Եթէ ԱԶԳի ամբողջութեան եւ գոյատեւման հեռանկար ունեցած ըլլայինք, Միացումը կը կենսագործուէր: Ինչպէ՞ս, ի՞նչ ընելով:

Եթէ ամէն բնոյթի իշխանութիւնները, կրօնա-կան, քաղաքական, երկրին մէջ թէ երկրէն դուրս, առաջնորդուէին ղեկավարման այն առաքինութեամբ, որ իշխանութիւնը յաւելեալ իրաւունք չէ, այլ յաւելեալ պարտաւորութիւն է, նուազ կը պառակտուէինք:

Մեր իշխանաւորները եթէ չգործէին ամենագետի եւ ամենակարողի յանձնապատասխանութեամբ եւ ունենային լսելու առաքինութիւն, որ աւելի է իրաւ կամ կեղծ համեստութենէ, կ'ունենայինք իմաստուն եւ շրջահայեաց ղեկավարութիւն(ներ), ամբոխահաճական (պոպուլիստական) մեծամասնութիւնը ժողովրդավարութիւն չէինք համարեր, արհամարհելով արժէքները, չէինք իյնար Ֆրանսայի թագաւորի ազգ եւ ժողովուրդ արհամարհող ամբարտաւանութեան մէջ, որ ըսած է, թէ «ես եմ Պետութիւնը»: Երբեմն կը մտածեմ, որ պատմութեան հետ մեր ժամադրութեան ներկայ չեղանք: «Լարաբաղեան Շարժման» համագգային եւ զանգուածային ալիքը քաղաքական իրաւ յաղթանակ չսկզբնաւորեց, շեղեցաւ իր նպատակէն, դարձաւ մեկնակետ տեղական եւ դիրքա-պաշտական փառասիրութիւններու հարթակ: Հարիւրհազարաւորներու անխառն ազգային գիտակցութեամբ տոգորուած զանգուածը ոչ ոք առաջնորդեց բնակեցումով հողին տիրութիւն ընելու: Այսօր կը յանկերգովի Հանրապետութեան ինքնիշխան 28.500 քառակուսի քիլոմետր տարածքը, չի խօսուիր Արցախ-հայրենիքի 10.000

քառակուսի քիլոմետր տարածքի տիրութեան եւ կորուստի մասին, կարծեք այդ աշխարհը հայ քաղաքական միտքին համար դադրած է օրակարգ ըլլալէ: Մոռցուած է պատմութեան հանգուցային հրաշք պահը, երբ ՄԻԱՏՈՒՄը համաժողովրդական ըմբռնում էր, չէր աղճատուած տնանկներու ապաքաղաքականացումը եւ պարտուողական ճակտումներով, որոնք այլ բան չեն եթէ ոչ շարունակութիւն ըլլալէ հրաժարում, որ օր մը կրնայ յանգիլ, զիջումներու յաջորդականութեամբ եւ գումարումով, մեր հողին վրայ հիւր-հպատակ ըլլալու, այսինքն՝ ծառայ:

Եթէ Արցախ-Հայաստանէն կարելի է հրաժարիլ, վասն չատագովուած խաղաղութեան եւ հաշտութեան, ընդունիլ անոր կորուստը, կարելի է ընդունիլ նաեւ համակեցութեան խոստումներով յառաջանալիք նոր դրութիւն մը, արդէն փոքրացած եւ Հայաստանի ինքնիշխան տարածք կոչուած հասկացութենէն հրաժարիլ, հետեւելով պար-տութիւններով խաղաղութեան հասնելու (չ) գոյապահպանականման, որ ազգին եւ հայրենիքին չ'առնչուիր, այլ՝ իմաստէ դատարկուած դիրքերու պաշտպանութեան, որ կը սպասարկէ կամ պիտի սպասարկէ Աստուածաշունչի Ոսկի Զորթին:

Հրապարակ կը վերադառնա՞ն անխառն ազգային գիտակցութեամբ հարիւրհազարաւորները, այս անգամ քալելով ընդդէմ նոյնիսկ ներսի սեփական թշնամիներու դէմ, նուաճելու համար անխարդախ եւ իրաւ Միացումները, , որպէսզի Ազգի եւ Հայրենիքի շարունակութիւն ըլլանք եւ մնանք:

Հպարտ ըլլալու համար պէտք է ըլլալ հայրենատէր եւ պահել իր ամբողջական ստորագելիները պահած եւ պահող ժողովուրդ, մերժել մեծ կամ պզտիկ բեմահարթակներու պսպղուն լոյսերը եւ բարձրախօսներու անխվաղորդայն աղմուկը: Միշտ՝ ներսը եւ դուրսը:

Պէտք չէ ընել այնպէս, որ յաջորդ սերունդները, օր մը, օտարներու պատին տակ ծուարած, չըսեն, որ մեր նախորդները պատմութեան հետ ժամադրութեան պահուն բացակայեցան,, վատութեամբ կամ ասիկարութեամբ՝ նոյն արդիւնքով: Քնացքները եկան եւ անցան, մեզ ձգեցին քարափին: Զարափին եւ մայրին վրայ ազգ չ'ապրիր: